

"SOFT POWER" AS A NEW POLITICAL TECHNOLOGY IN IRAN'S FOREIGN POLICY

Dilshoda S. Hodjimuratova

Doctor of Philosophy (PhD) in History

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: manutd-7@mail.ru

ABOUT ARTICLE

Key words: Iran, foreign policy, technology, soft power, public diplomacy, digital diplomacy, social media.

Received: 11.05.23

Accepted: 13.05.23

Published: 15.05.23

Abstract: Political technology is one of the most popular modern methods of managing political processes, and the development and active application of technology in practice serves the formation of political technology culture. The article examines the impact of political technology on the foreign policy process in Iran. In particular, it is noted that the foreign policy conducted by official Tehran uses the technology of "soft power" as one of the main foreign policy technologies in order to achieve a positive image in the international community. In this regard, Iran's efforts to expand its sphere of influence through the further development of the sphere of social networks (Twitter, Facebook, Instagram, YouTube), which are the tools of digital and public diplomacy, will be demonstrated.

ЭРОН ТАШҚИ СИЁСАТИДА “ЮМШОҚ КУЧ” ЯНГИ СИЁСИЙ ТЕХНОЛОГИЯ СИФАТИДА

Дилшода С. Ходжимуратова

Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Тошкент давлат шарқишунослик университети

Тошкент, Ўзбекистон

E-mail: manutd-7@mail.ru

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: Эрон, ташқи сиёсат, технологиялар, “юмшоқ куч”, оммавий дипломатия, рақамли дипломатия, ижтимоий тармоқлар

Аннотация: Сиёсий технологиялар сиёсий жараёнларни бошқаришнинг энг оммабоп замонавий усулларида бири бўлиб, технологияларни ишлаб чиқиш ва

амалиётга фаол татбиқ этиш сиёсий технологик маданиятни шакллантиришга хизмат қилади. Мақолада сиёсий технологияларнинг Эрон ташқи сиёсий жараёнига таъсири масаласи кўриб чиқилади. Хусусан, расмий Техрон томонидан амалга оширилаётган ташқи сиёсати дунё ҳамжамиятида ижобий имижга эришиш мақсадини кўзлаб, “юмшоқ куч” технологиясидан асосий ташқи сиёсий технологиялардан бири сифатида фойдаланаётгани зикр этилади. Бу борада Эрон рақамли ва оммавий дипломатия воситалари бўлган ижтимоий тармоқлар (Twitter, Facebook, Instagram, YouTube) кўламини янада ривожлантирган ҳолда ўз таъсир доирасини кенгайтиришга ҳаракати кўрсатиб берилди.

«МЯГКАЯ СИЛА» КАК НОВАЯ ПОЛИТИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ ИРАНА

Дильшода С. Ходжимуратова

Доктор философии (PhD) по истории

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

E-mail: manutd-7@mail.ru

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Иран, внешняя политика, технологии, мягкая сила, публичная дипломатия, цифровая дипломатия, социальные медиа

Аннотация: Политические технологии являются одним из самых популярных современных методов управления политическими процессами, а разработка и активное внедрение технологий служат формированию политтехнологической культуры. В статье рассматривается влияние политических технологий на внешнеполитический процесс Ирана. В частности, отмечается, что реализуемая официальным Тегераном внешняя политика использует технологию «мягкой силы» как одну из основных внешнеполитических технологий с целью достижения положительного имиджа в мировом сообществе. В связи с этим Иран демонстрирует свои усилия по расширению сферы своего влияния путем дальнейшего развития масштабов социальных сетей (Twitter, Facebook, Instagram, YouTube), которые являются инструментами цифровой и массовой дипломатии.

КИРИШ

Халқаро муносабатлар динамикаси, жумладан, халқаро муносабатларда янги трансмиллий акторларнинг иштироки, алоқанинг муқобил шакллари ва трансмиллий сиёсатнинг янги шакллари излаш ташқи сиёсат воситаси сифатида дипломатияга катта таъсир кўрсатмоқда.

Дипломатия ва дипломатик тузилмалар янги шаклдаги муаммоларга дуч келмоқда, шу билан бирга, улар долзарблигини сақлаб қолиши учун янги шароитларга мослашиб бориши керак. Бунда «юмшоқ куч» концепцияси мавжуд вазиятни ўз манфаатига мос шаклда ўзгартириш учун фойдаланишнинг сиёсий технологияси сифатида яратилган. Ушбу технологиянинг амалий жиҳати нафақат олимларни, балки сиёсатчиларни ҳам ўзига жалб қилади. Ҳозирги вақтда «юмшоқ куч» технологиясининг асосий йўналишлари қуйидагилар ҳисобланади:

- «юмшоқ куч» ўзига жалб этувчи куч сифатида;
- «юмшоқ куч» ижтимоий- маданий таъсир сифатида;
- «юмшоқ куч» психологик-мафкуравий таъсир сифатида.

Ушбу сифатлар алоҳида ёки биргаликда, шунингдек, бир-бири билан турли хил комбинацияларда учраши мумкин. «Юмшоқ куч»ни пассив жозибадорлик билан боғлаш мавжуд шарт-шароитларни таҳлил қилиш ва кўзланган жозибадорликка эришиш учун керакли чора-тадбирлар ишлаб чиқишни тақозо этади. Ушбу чоралар узоқ муддатли ёки қисқа муддатли бўлиши мумкин. Жалб этиш кўпинча мамлакатдаги объектив ҳаёт шароитлари билан боғлиқ. Ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичларни яхшилаш, сиёсий ислохотларни амалга ошириш, фан ва маданият соҳаларини ривожлантириш учун кўп йиллик изчилик сиёсат амалга ошириш талаб этилади. Шунингдек, ҳеч бир давлат обрў-эътиборга бир кунда эришмайди, балки ташқи сиёсатини изчиллик билан амалга ошириши бунга олиб келади. Ушбу фаолиятнинг томони реал ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичлардан иборат бўлса, иккинчи томони жаҳон ҳамжамиятига эришилган муваффақиятларни кенг етказиш ва шу орқали мамлакатнинг ташқи аудитория учун жозибадорлигини шакллантириш ташкил қилади. Шу сабабли ушбу ҳолатда имижни шакллантириш ва брендни яратишда қўлланиладиган барча усул ва технологиялар фойдалидир. Ушбу тушунчанинг аҳамияти шундаки, «юмшоқ куч» нинг моддий асоси эътибордан четда қолмайди, бу кўпинча коммуникатив ва имиж технологияларига нисбатан муҳим рол ўйнайди.

Иккинчи ёндашувда алоҳида давлат, минтақа ёки бутун инсоният олдида турган ҳозирги муаммоларни ҳал қилиш имконини берувчи “юмшоқ куч”нинг инсонпарварлик салоҳиятига алоҳида эътибор қаратилади. Масалан, “юмшоқ куч” “ижтимоий ҳаёт”нинг

муҳим ҳодисаси деб бўлиб, у биринчи ўринга зўравонликни эмас, балки инсоннинг маънавий камолотини, цивилизацияларнинг ҳаёт мазмунини ўзгартиришга имкон берадиган ижтимоий технологияларни қўллаш, таълим ва маданиятни ривожлантиришни қўйиш орқали исталган натижаларга эришиш” қобилиятини назарда тутди.

«Юмшоқ куч»нинг бирлаштирувчи хусусияти ички сиёсий мақсадларга эришишда муҳим аҳамиятга эга. «Юмшоқ куч» умумий тамойиллар ва нормаларни шакллантиришга, миллий ёки миллий-давлат ўзлигини қуришга, ижтимоий келишувга, жамоат ва алоҳида шаклдаги индивидуал, корпоратив, этник, минтақавий манфаатларнинг уйғунлигига асосланган ижтимоий келишувларга, сиёсий ҳаётда миллий манфаатларни белгилаш ва илгари суришга” ёрдам беради.

«Юмшоқ куч»нинг психологик-мафкуравий таъсир қилиш усули алоҳида эътиборни ўзига жалб этмоқда. «Юмшоқ куч»ни психологик-мафкуравий таъсир усули сифатида англаш тасаввурни ўзгартиришнинг нозик усулларида жуда қўпол усулларида, ҳатто ташвиқотга қадар турланади. Сиёсий технологларнинг фикрича, «юмшоқ куч» ташвиқот билан боғлиқ бўлмаслиги керак, бу ахлоқ нормаларидан келиб чиқиб эмас, балки прагматик сабабларга кўра. Таъкидланишича, «юмшоқ куч» ишончга таянади, ҳукуматлар манипуляция технологиялари ва ташвиқотни қўллаганда, ишонч йўқотилади, шу сабабли давлатни манипуляция қилишда гумонланмаслигининг олдини олиш муҳим аҳамиятга молик. Бугунги кунда ташвиқотни тез пайқаш мумкин ва бу ҳолат жамоатчилик томонидан салбий қабул қилинади.

АСОСИЙ ҚИСМ

Ғарб давлатлари “юмшоқ куч”ни ташқи сиёсатни амалга оширишнинг янги стратегияси сифатида баҳолаб, фуқаролик жамияти институтларини, нодавлат-нотижорат ташкилотларини, сиёсий элиталарни шакллантиришда, ахборот технологияларидан фойдаланишда, шунингдек, сиёсий ҳокимиятларни алмаштиришда унинг ресурсларидан кенг фойдаланади. Шу боис баъзи эронлик олимлар уни мамлакат учун таҳдид сифатида баҳолаб, хорижий давлатларнинг “юмшоқ куч” технологиясига қарши маҳаллий ресурсларни сафарбар қилишга чақирадилар. Шу билан бирга ушбу технологиядан Эроннинг стратегик мақсадларини амалга оширишда фойдаланишни таклиф қиладилар.

Бундай шароитларда рақамли дипломатия (digital diplomacy) дипломатиянинг янги усули сифатида сиёсий манфаатларни илгари суришнинг самарали йўли ҳисобланади. Рақамли дипломатия дипломатик мақсадларга эришиш ёки қўллаб-қувватлаш учун кибермакдан кенг фойдаланишни ўз ичига олган дипломатиянинг янги воситаси сифатида пайдо бўлмоқда. Рақамли дипломатия “юмшоқ куч” призмаси орқали ўрганилганда эътиқоди, кадриятлари ва ғоялари билан бошқаларни ишонтириш ва жалб

қилиш орқали жаҳон сиёсатида кун тартибини белгилаш қобилиятини англатади. Шу нуктаи назардан, ахборот технологиялари XXI асрда дипломатлар ва умуман дипломатик фаолиятга катта таъсир кўрсатган муҳим омиллардан бири деб баҳоланади.

Ўз навбатида, Эрон рақамли дипломатия воситаларини фаол ривожлантирмоқда. Хусусан, турли веб-сайтлар яратмоқди, Twitter, Facebook каби ижтимоий тармоқларда ҳукуматга тааллуқли akkaунтларини очмоқди, маҳаллий ва хорижий блогерларнинг фаолиятини мониторинг қилмоқда. Эрон рақамли дипломатияси бу хорижий тиллардаги маълумотларни ижтимоий тармоқларга кенг қўламда тарқатиш орқали ўз сиёсий позициясини илгари суриш усулидир.

Эрон рақамли дипломатияси янги ахборот технологияларининг ривожланиши ва инновацияларга мослашишга қаратилган. Рақамли дипломатиянинг пайдо бўлиши ва ижтимоий тармоқларнинг оммалашуви халқаро информацион майдондаги фаолиятни ўзгартирмоқда ва ташқи сиёсат бўйича мутахассисларни янги устуворликларни ишлаб чиқишга ҳамда дипломатик жараёни либераллаштиришга ундамоқда. Анъанавий дипломатия услублари ҳанузгача устувор аҳамиятга эга бўлсада, охириги ўн йил ичида рақамли дипломатия мақсадларга эришишнинг инновацион услуби сифатида намоён бўлмоқда.

Анъанавий оммавий дипломатия ва маданий дипломатияни маданият, таълим, ахборот, спорт ёки атроф-муҳитни муҳофаза қилиш лойиҳалари кўринишида ривожлантираётган давлатлар ушбу дипломатия мамлакатлар ўртасида ўзаро ҳамкорликни ўрнатиши, икки томонлама алоқалар алмашинувини ривожлантиришига ишонадилар. Дунёнинг кўплаб мамлакатларида фаолият юритувчи Эрон маданият марказлари давлат ташқи сиёсатининг асосий акторларидир. Анъанавий оммавий дипломатияда маданиятнинг таркибий қисми сиёсий ташвиқотдан устунлик қилади, бугунги кунда у рақамли дипломатия номи билан машғур бўлган бошқа турдаги дипломатия ёрдамида намоён бўла бошлаган.

Рақамли дипломатия халқ дипломатиясининг бир қисмидир, чунки у хорижий жамоатчилик фикрига таъсир қилиш учун мўлжалланган. Бироқ, анъанавий алмашинув дастурлари ёки маданий марказларнинг тадбирлари ўрнига рақамли дипломатия сиёсий характердаги маълумотларни интернет ва ижтимоий тармоқлар орқали тарқатади. Эрон рақамли дипломатиясининг ўзига хос хусусияти бундай маълумотларни инглиз ва араб тилларида эфирга узатилишидир. Таъкидлаш керакки, инглиз ва араб тиллари жаҳон тиллари сифатида глобал аудиторияни «забт этиш» учун энг самарали воситадир. Такдим этилаётган маълумотлар мазмуни, кўлами ва сиёсий мақсадлари бир-биридан фарқ қилади. Президент М.Хотамий президентлик даврида ҳам Эрон Ташқи ишлар вазирлигида

мамлакатга оид интернетда пайдо бўлаётган салбий маълумотларга тезкорлик билан муносабат билдирадиган ва хорижий блогосферани мониторинг қилиш билан шуғулланувчи махсус бўлимлар ташкил этилган.

Эрон оммавий дипломатияси жаҳон майдонида етакчилардан бирига айланиб бормоқда. Бошқа давлатлардан фарқли ўларок, у форс тили ва маданий меросини Ғарб кадриятларига қарши курашиш воситаси сифатида тарғиб қилиш концепциясига асосланади. Эрон ҳукумати рақамли дипломатиясининг асосий мақсадлари глобал миқёсда эронофобияга қарши курашиш, шунингдек, минтақада лидер давлат сифатидаги имижини шакллантиришдан иборат. Эрон Олий раҳбар А.Хаменеий сўзларига кўра Ғарб давлатлари билан мафкуравий уруш ҳолатида эканлиги бир неча бор таъкидланган. 2011 йилда Эроннинг ташқи маданий сиёсати бағишланган нутқларидан бирида у “Империалистик фронтнинг маданий ҳужуми кўлами дунёнинг барча давлатларини камраб олади ва Эрон Ислом Республикаси бу ҳужумдаги энг муҳим нишондир, чунки ислом тузуми дунёдаги ҳукмрон кучларнинг ҳужумига қарши туради ҳамда қаршилиқ кўрсатишга қодирдир” деб айтган эди.

Охириги йиллар дунё миқёсида ижтимоий тармоқларнинг аҳамияти ошиб бораётганини кўриш мумкин. Эрон бугунги кунда рақамли дипломатиядан фойдаланишнинг муҳимлигини яхши англаган. Эрон раҳбарлари ижтимоий тармоқлардан фаол фойдаланадилар. Twitter, Facebook сиёсат ваиллари томонидан нафақат ўз хамфикрлари ва тарафдорлари билан мулоқот қилиш, балки оммавий баёнот платформаси сифатида ҳам намоён бўляпти. Эрон рақамли дипломатияси фаолиятининг самараси деб ижтимоий тармоқларда кўп обуначиларга эга бўлган Эрон олий раҳбари А.Хаменеий, президент И.Раисий, Ташқи ишлар вазири А.Х.Абдуллахиённинг ижтимоий тармоқларда кўрсатаётган фаоллигини келтириш мумкин. Эрон собиқ президенти Ҳ.Рухоний эса ижтимоий тармоқлардаги баёнотлари учун тез-тез танқид остига олинган.

Ҳозирда Twitterдаги обуначиларга эга бўлишга интилаётган Эрон сиёсий етакчилари ижтимоий медиадан реклама мақсадларида ҳам фойдаланмоқда. Асосийси, ижтимоий тармоқлардан стратегик, хусусан, Эрон раҳбари томонидан белгиланган сиёсатни қўллаб-қувватлаш, шунингдек, ташқи ишлар вазирлигининг музокаралар олиб бориш, маълумотлар тўплаш ва хориждаги фуқароларга консуллик ёрдами кўрсатиш каби асосий вазифалар учун қўллаш мумкин.

Узоқ йиллик низодан сўнг, 2013 йили АҚШ президенти Барак Обама ва Эрон президенти Ҳасан Рухоний ўртасидаги телефон қўнғироғи Эрон-АҚШ муносабатларида яқинлашиш эҳтимолини оширишга қаратилган биринчи оммавий қадам бўлди.

2013-2015 йилларда Эрон ва АҚШ Twitterдан мазкур мамлакатларнинг ижобий

томонларини ва Ҳамкорликдаги умумий ҳаракатлар режасини имзолаган ҳар бир давлатнинг келишувга риоя этишини намоён қилиш мақсадида фойдаланди. Эрон собиқ ташқи ишлар вазири Жавад Зариф ва АҚШ давлат котиби Жон Керри каби расмийлар ўртасидаги твитлар икки давлат вакиллари ўртасидаги ишончнинг кичик, аммо изчиллашувининг асосий кўрсаткичи бўлди ҳамда ушбу келишув имзоланишига ҳисса қўшди.

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, Эрон ижтимоий тармоқлар имкониятларини яхши ўзлаштириб, уни анъанавий маданий дипломатияга йўналтирилган оммавий дипломатиясига самарали интеграция қилди. Охириги йилларда Эрон ижтимоий тармоқларнинг ўзига хос хусусиятларини юқори даражада қўллашени намоёиш этди. Эрон дипломатик миссияларининг 2019 йилдан бошлаб хорижий жамоатчиликка индивидуал рақамли дипломатияни жорий этиш бўйича фаол саъй-ҳаракатлари туфайли хорижий аудитория (Хитой, Ҳиндистон, Сурия, Ливан, Ироқ, Уммон) эътиборини қозонди, бу эса Эрон Ташқи ишлар вазирлиги рақамли дипломатиясининг муваффақиятидан далолат беради.

Эрон Ташқи ишлар вазирлиги Техроннинг стратегик мақсадларини амалга оширишда “юмшоқ куч” технологияларидан фойдаланиш ғоясини фаол илгари сурмоқда. Ғарб давлатлари “юмшоқ куч”ни ташқи сиёсатни амалга оширишнинг янги стратегияси сифатида баҳолаб, унинг ресурсларидан кенг фойдаланади. Баъзи эронлик олимлар уни мамлакат учун таҳдид сифатида баҳолаб, хорижий давлатларнинг “юмшоқ куч” технологиясига қарши маҳаллий ресурсларни сафарбар қилишга чакирадилар.

ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Староверова Е.В. Современные технологии власти: Дисс. ... канд. филос. наук. – Казань., 2012. – 202 с.
2. Капицын В.М. Семиотический аспект soft power: политическая культура и символическая политика // Soft power, мягкая сила, мягкая власть. Междисциплинарный анализ: колл. монография. М.: ФЛИНТА: Наука. – 2015. – С. 140-153.
3. Nye J. The Future of Power. – New York, Public Affairs, 2011. – 320 p.
4. Цветкова Н. А. Программы Web 2.0. в публичной дипломатии США // США и Канада: Экономика,
5. Политика, Культура. 2011. № 3.
6. Эрон Олий Раҳбари расмий сайти. URL: <http://www.leader.ir/>.
7. Constance Duncombe. (2017), «Twitter and Transformative Diplomacy: Social Media and Iran-US Relations»,

8. International Affairs, vol. 93, no. 3, P. 545–562.
9. Фокин В. И. Формирование содержания понятий «внешняя культурная политика» и «культурная дипломатия» в международной деятельности современных государств // Вестник С.-Петерб. ун-та. – 2003. – Сер. 6: Выпуск 2. (№ 14). – С. 125-129.
10. Боголюбова Н. М., Николаева Ю. В. Роль зарубежных культурных центров в развитии современного межкультурного сотрудничества // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики, 2012. № 6–2.
11. Цветкова Н. А., Ярыгин Г. О. Политизация «цифровой дипломатии»: публичная дипломатия Германии, Ирана, США и России в социальных сетях. // Вестник СПбГУ, – 2013. – Сер. 6. Выпуск 1. – С. 123.
12. سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت احمدی نژاد. حمید مولانا، منوچهر محمدی، دادگستر، 2010. ص 21. Ҳамид Мавлоно Манучехр Муҳаммадий. [Аҳмадинажод ҳукумати даврида ЭИРнинг ташқи сиёсати]. — Додгўстар, 2010. – 21 б.